

14. Лук А.Н. Эмоции и личность. – М.: Знание, 1982.
15. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.: Педагогика, 1986.
16. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии: Пер. с польск. – М.: Прогресс, 1982.
17. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий. – М., 1961.
18. Шафранская К.Д. Эмоциональные характеристики и их структура // Психодиагностические методы. – Л., 1976.
19. Шингаров Г.Х. Эмоции и чувства как форма отражения действительности. – М., 1971.

Summary

The article investigates the concept of the theory of emotion, an attempt to understand the interpretation of the specific characteristics of emotion. Highlight specific structural components of emotion and its functions. It is proved that emotions should be considered as one of the important features of personality and interpreted as a set of individual-resistant properties that reflect the characteristics of occurrence and course of emotional experiences, which are characterized by quality and dynamics.

Keywords: emotions, emotional sphere, emotional distress, personality, individuality.

УДК 159.923:111.

Легун О. М.

САМОВИЗНАЧЕННЯ І СЕНС ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація

В статті розглядається самовизначення як фундаментальне питання психології самодетермінації, напряму пов'язане із визначенням особистістю свого сенсу життя. В основі самовизначення, як усвідомлюваного або неусвідомлюваного вибору життєвого шляху, визначення сенсу існування, лежить співвідношення людиною своїх уявлень і намірів. Зміст особистісного самовизначення реалізується через сенсотворення – формування уявлень про сенс життя, пошук сенсу власного існування; мотивацію – спонукання до спрямованої діяльності особистості; самореалізацію і самовираження – свідоме утвердження особистістю власної позиції в певних проблемних ситуаціях.

Ключові слова: сенс життя, самовизначення, ідентичність.

Аннотация

В статье рассматривается самоопределение как фундаментальное положение психологии самодетерминации, связанное напрямую с поиском личностью смысла своей жизни. В основе самоопределения, как осознанного либо неосознанного выбора жизненного пути, определения смысла существования, лежит соотношение человеком своих представлений и намерений. Содержание личностного самоопределения реализуется через смыслообразование – формирование представлений о смысле жизни, поиск смысла бытия; мотивацию – побуждение к направленной личностной деятельности; самореализацию и самоутверждение – осознанное укрепление своей позиции в определенных проблемных ситуациях.

Ключевые слова: смысл жизни, самоопределение, идентичность.

Постановка проблеми. Самовизначення відносять до фундаментальних питань психології самодетермінації і особистісного вибору, це одна із складових, які входять у поняття сенс життя. Проблема самовизначення розглядається у філософії і художній літературі як проблема свободи волі особистості і самостійності вибору.

Мета статті – розглянути взаємозалежність питань самовизначення та пошуку особистістю сенсу свого життя.

Завдання – розглянути підходи психологів, зокрема психоаналітичного напрямку, у дослідженні зазначеного питання.

Самовизначення відносять до фундаментальних питань психології самодетермінації і особистісного вибору, це одна із складових, які входять у поняття сенс життя. Проблема самовизначення розглядається у філософії і художній літературі як проблема свободи волі особистості і самостійності вибору.

У зарубіжних концепціях і теоріях особистості можна знайти витoki вивчення самовизначення в контексті вивчення життєвого шляху людини, визначення нею свого призначення, сенсу життя. Здійснити вільний вибір – означає знайти оптимальне співвідношення між особистими бажаннями і можливостями, - з одного боку, можливостями і потребами суспільства, - з іншого.

Так, А. Маслоу відзначав, що у творчій людині поєднуються якості зрілої й незалежної особистості з дитячою простодушністю, відвертістю й свіжим інтересом до всього нового. Цінностями такої людини є істина, добро, краса, справедливість, досконалість. Самореалізація для неї – це праця, метою якої є досягнення досконалості в тому, що вона покликана зробити. Така людина прагне бути не просто фахівцем, а гарним фахівцем, а тому завжди займається своїм розвитком [3]. Очевидні аналогії з дослідниками радянської доби, які вважали працю не лише джерелом соціального впливу, але й творчого натхнення. На нашу думку, основною ідеєю, парадигмою сприйняття праці як універсальної системотворчої одиниці є ще дарвіністські ідеї дев'ятнадцятого століття, які вплинули на розвиток науки загалом у 20-му столітті, й великою мірою впливають і сьогодні.

К. Роджерс відзначав, що в основі самовизначення, як усвідомлюваного або неусвідомлюваного вибору життєвого шляху, визначення сенсу існування, лежить співвідношення людиною своїх уявлень і намірів. Порівняння «реального Я» й «ідеального Я» дозволяє індивідові актуалізувати власний потенціал. Він вважав, що якщо індивід відмовляється, уникає усвідомити (або пригнічує) значну частину свого досвіду, його творіння можуть бути патологічними або соціально шкідливими. У випадку ж, коли людина відкрита всім сторонам свого досвіду, усвідомлює свої відчуття, почуття і прояви, тоді нові продукти її творчості швидше будуть творчими і для неї самої, і для інших. Тенденція руху вперед реалізується лише за умови ясного сприйняття й

адекватної символізації людиною своїх виборів, перевірки своїх гіпотез, розрізнення нею прогресивної і регресивної поведінки [4].

Американський психолог Е. Еріксон, описуючи кризу, характерну для юнацького віку, вводить поняття «ідентичність», яке можна розглядати як аналог поняття «самовизначення». Це потреба юнаків і дівчат зайняти внутрішню позицію дорослої людини, усвідомити своє місце в суспільстві, зрозуміти себе і свої можливості, це перші роздуми над сенсом свого життя. Нерідко на позначення цього феномена використовують поняття «ідентичність – усвідомлена індивідом самототожність». Тобто, ідентичність розглядається як тотожність самому собі (незмінність особистості в просторі) і цілісність (спадкоємність особистості в часі). Ідентичність – це відчуття отримання, адекватності і володіння особистістю власним Я незалежно від зміни ситуації. Самовизначення (пошук ідентичності), на думку Е. Еріксона, не може здійснюватися ізольовано внутрішнім поглядом углиб самого себе. Сприймаючи себе у співвідношенні із значущими іншими і в поняттях соціально значимого, індивід формується як особистість. Якщо молода людина успішно справляється із завданням отримання ідентичності, то у неї з'являється відчуття того, хто вона є, де знаходиться і куди йде. Нездатність («криза ідентичності») найчастіше характеризується неможливістю визначити подальшу життєву дорогу, розгубленість з приводу сенсу існування, пасивне чекання, «продовження дитинства» [7].

Ідентичність забезпечує неперервність минулого, теперішнього і майбутнього індивіда. Вона утворює одну систему координат для організованих та інтегрованих форм поведінки у різних сферах життя людини, узгоджує особисті схильності і таланти з раніше пропонованими батьками, однолітками і суспільством ідентифікаціями. Допмагаючи людині визначити своє місце у суспільстві, особистісна ідентичність забезпечує основу для *соціальних порівнянь* – порівнянь себе з ровесниками, дорослими, своїм ідеалом, а також із собою в минулому, актуальному теперішньому, потенційному близькому і віддаленому майбутньому. Внутрішнє чуття ідентичності (Его-ідентичності) допомагає визначити напрям, цілі і зміст майбутнього життя молодої людини. Формування його є, за твердженням Е. Еріксона, головним завданням та найважливішою проблемою юності. З цим пов'язана властива ранньому юнацькому віку *криза ідентичності* – особливий момент розвитку, коли однаково динамічно наростає вразливість і розвивається потенціал особистості.

Формування ідентичності є тривалим і складним процесом. Він залежить від прийняття індивідом власних рішень (криза ідентичності), а також від взяття на себе зобов'язань щодо здійсненого вибору, системи цінностей чи майбутньої професійної діяльності. Основними варіантами становлення ідентичності, є зумовленість, дифузія, мораторій та досягнення ідентичності.

Зумовленість. За такого варіанта формування ідентичності юнаки беруть на себе певні зобов'язання, не долаючи етапу прийняття самостійних рішень,

їхній вибір професії, релігії чи ідеології заздалегідь визначений їхніми батьками чи вчителями, а не є результатом самостійних пошуків.

Дифузія. Молоді люди, які не визначили напрям свого життя, не мають змоги відповідно рухатися, перебувають у *стані дифузії* – невизначеності, яка їх особливо не хвилює. Вони не пережили кризи, не обрали для себе професійної ролі чи морального кодексу і навіть уникають думок про це.

Мораторій. Юнаки та дівчата переживають кризу ідентичності (період прийняття рішень), зайняті пошуком себе, їхні рішення стосуються вибору професії, релігійних чи етичних цінностей.

Досягнення ідентичності. Таким є статус юнацтва, яке вже пережило кризу ідентичності, усвідомило і взяло на себе відповідальність за своє життя як наслідок самостійного вибору. Передусім цей вибір стосується життєвого шляху, визначення сенсу свого існування, майбутньої професії і реалізується у намаганні жити, дотримуючись значущих для себе моральних цінностей, норм і правил.

Наближення моменту закінчення школи вимагає особистісного і професійного самовизначення. Саме тому ранній юнацький вік пов'язаний з морально-особистісним (яким бути?), екзистенційним (у чому сенс життя?) і професійним (ким бути?) виборами, які є взаємопов'язаними і здійснюються одночасно, їх рушійною силою є перехід від дитячої залежності до дорослої відповідальності і свободи. За своїм змістом особистісне самовизначення є процесом свідомого визначення суб'єктом своєї сутності та місця у системі суспільних відносин, світі, що виявляється в активному ставленні людини до себе та навколишньої дійсності. У старших класах воно означає формування у хлопців і дівчат стійких та усвідомлених переконань; оволодіння нормами поведінки, принципами, ідеалами; вироблення умінь спостерігати та осмислювати явища навколишнього життя, розуміти себе. Зумовлюється воно не стільки системою засвоєних знань, скільки готовністю до прийняття рішень, самостійних і відповідальних дій у нових ситуаціях.

Отже, зміст особистісного самовизначення реалізується через сенсотворення – формування у старшокласників загальних уявлень про сенс життя, пошук сенсу власного існування; мотивацію – спонукання до спрямованої діяльності особистості; самореалізацію і самовираження – свідоме утвердження особистістю власної позиції в певних проблемних ситуаціях. Центральним моментом в особистісному самовизначенні юнаків і дівчат є усвідомлення себе суб'єктом самопізнання, самозміни, самовдосконалення.

К. Хорні відзначає, що для задоволення прагнень, які деколи нав'язуються суспільними шаблонами, людина вже з дитинства виробляє основні стратегії, або особисті орієнтації відносно інших людей: рух до людей; рух проти людей; рух від людей.

Самовизначення, яке реалізується через орієнтацію на людей або поступливий тип передбачає такий стиль взаємодії, для якого характерні залежність, нерішучість і безпорадність. Такою людиною керує раціональне

переконання: «Якщо я поступлюсь, мене не зачеплять». Поступливому типу необхідно, щоб його потребували, любили, захищали та керували ним. Такі люди зав'язують стосунки з єдиною метою уникнути почуття самотності, безпорадності і непотрібності. Однак, за їх люб'язністю може приховуватись пригнічена потреба вести себе агресивно. Хоча і здається, що така людина знічується у присутності інших, тримається в тіні, під такою поведінкою часто приховуються ворожість, злість, лють.

Наступний тип К.Хорні характеризує як орієнтацію від людей: відособлений тип. Такий спосіб самовизначення характерний для індивідуумів, які дотримуються захисної установки: «Мені все одно». Ці люди помилково переконані: «Якщо я відсторонюсь, то зі мною буде все у порядку». Для відособленого типу характерна установка не дати собі захопитись будь чим: любовним романом, роботою, відпочинком. В результаті вони втрачають справжню зацікавленість в людях, звикають до поверхневих стосунків, ідуть по життю безпристрасно. Для цієї стратегії характерне прагнення до відокремленості, незалежності і самодостатності.

Орієнтація проти людей: ворожий тип поведінки передбачає домінування, ворожість та експлуатацію. Людина, яка послуговується подібним стереотипом поведінки, має такі ілюзорні переконання: «У мене є влада, тому мене ніхто не зачепить». Ворожий тип дотримується думки, що всі інші люди агресивні, і, що життя – це боротьба всіх проти всіх. Тому будь яку ситуацію або стосунки такий індивід розглядає через призму: а що я з того буду мати? Незалежно від того про що йдеться: гроші, престиж, контакти чи ідеї. К.Хорні відмічала, що ворожий тип здатен діяти тактично і по дружньому, але така поведінка завжди спрямована на отримання контролю і влади над іншими. Все підпорядковується підняття власного престижу, статусу чи задовільненню особистих амбіцій, таким чином, в основі цієї стратегії лежить потреба в експлуатації інших, отриманні суспільного визнання і захоплення. [5]

Отже, можемо зробити висновок, що для поступливого типу людей сенс життя може полягати у розчиненні в партнері, присвяченні себе сім'ї, іншій людині тощо та униканні роздумів про відповідальність за свій вибір і власне життя. Для відособленого типу людей сенс життя полягатиме в орієнтації на себе, свої потреби, в уникненні емоційно теплих стосунків. Для тих, хто самовизначається у напрямку проти людей, сенс життя вибудовуватиметься навколо влади та підкорення інших собі, це егоцентрична орієнтація тільки на себе і свій престиж і розглядання інших людей як об'єктів для агресії, підкорення чи використання у власних інтересах. Таке враження, що останній тип людей К.Хорні описувала, виходячи із стереотипної поведінки українського політикуму.

А.Адлер вперше використав термін «життєвий стиль особистості» за своїм змістом близький до поняття «самовизначення». Життєвий стиль особистості він розглядає як те, що людина адресує світу і самій собі: її мета, спрямованість, устремління і ті підходи, які вона використовує для розв'язання

життєвих проблем. А.Адлер відзначав, що людина активно прагне одних переживань й уникає інших, вибірково перетворює та інтерпретує досвід, створюючи індивідуальну схему апперцепції й формуючи різні патерни взаємодії зі світом. Процеси формування життєвої мети, стилю життя, уявлень про себе й про світ, власне кажучи, є творчими актами [1].

У концепції А.Адлера самовизначення розглядається як активне прагнення до досконалості: життя – це безперервний рух у напрямку зростання та розвитку. Тільки в русі до значущої мети індивідуум сприймає і узгоджує себе як єдине ціле. Мета, а також індивідуальний шлях її досягнення дає ключ для розуміння того, якого значення надає людина сенсу свого життя. На думку А.Адлера, життєва мета значною мірою вибирається індивідуально, а тому у своєму прагненні до досконалості люди здатні планувати свої дії і визначати власну долю. Досягнувши своєї мети, індивідуум не тільки підвищує самооцінку, але й знаходить сенс життя.

В залежності від того, як індивід реалізує себе в житті, А.Адлер виокремив декілька типів поведінки: керуючий, беручий, уникаючий, соціально-корисний.

Керуючий тип поведінки характерний для людей самовпевнених, напористих, без вираженого соціального інтересу, тих, які впевнені у власній перевазі і доводять її, як правило, у антисоціальний спосіб.

Беручий тип характерний для людей-паразитів, які задовольняють свої потреби за рахунок інших. У них немає соціального інтересу, але й низький ступінь активності не дозволяє заподіяти особливої шкоди, страждань оточуючим.

Уникаючий тип людей не має ні достатньо розвинутого соціального інтересу, ні активності, необхідної для розв'язання власних проблем. Такі люди більше уникають невдач, ніж прагнуть успіхів, сенс їхнього життя – уникнути проблем.

Соціально-корисний тип поєднує в собі високі рівні соціального інтересу та активності. Такий індивідуум соціально орієнтований, проявляє турботу про інших, сприймає три основних життєвих завдання: роботу, дружбу, кохання, як життєвий сенс. [6]

Теорія А. Адлера найбільш повно розкривається в основних положеннях про сутність, природу людини. Він виокремлює такі чинники, які впливають на становлення особистості та визначення нею свого сенсу життя.

1. Свобода – детермінізм. Кожна особистість сама визначає свою долю, хоча повної свободи бути не може в природі: життєва мета фіксується у ранньому дитинстві і далі не усвідомлюється, але з часом вступає у конфронтацію із творчим потенціалом індивідуума, що в свою чергу, призводить до розвитку або неврозу.

2. Раціональність – іраціональність. Не дивлячись на те, що значна частина розуміння чому людина реалізує те чи інше завдання в житті залишається поза межами свідомого, творчі сили, яким А.Адлер надавав особливого

значення, дають людині можливість формувати мету, приймати рішення та втілювати сенс життя.

3. Холізм – елементалізм. Людина має неподільну і постійну сутність, творче «Я», яке в дитинстві фіксує певну мету, з часом допомагає втілити її протягом всього життя. Завдяки своєму індивідуально-унікальному сенсу життя, цьому базовому спрямовуючому принципу, особистість досягає своєї максимальної цілісності.

4. Конституціоналізм – інвайроменталізм. На розвиток і формування людини впливають біогенетичні та соціогенетичні фактори, але вони не є визначальними: високий творчий потенціал особистості здатен подолати ці фактори розвитку.

5. Змінність – незмінність. Особистість формується у перші п'ять років життя і далі дуже мало змінюється, ранні відчуття власної неповноцінності, компенсації, штовхають людину втілювати в життя фіктивну мету, знаходити сенс життя у сформованих дитинством сценаріях.

6. Суб'єктивність – об'єктивність. Стиль життя, його сенс цілком суб'єктивний і залежить від застосованої «схеми аперцепції», тобто власної інтерпретації об'єктивних подій життя, тому, за А.Адлером, природа людини цілком суб'єктивна.

7. Проактивність – реактивність. Особистість орієнтована на майбутнє, на пошуки довершеного життя, причини прагнення до переваги над іншими, досконалості, знаходяться у ранньому дитинстві, у переживаннях власної неповноцінності. Тому особистість є проактивною і сенс існування зводить до реалізації фіктивної мети та пошуку досконалості у житті.

8. Гомеостаз – гетеростаз. Основний життєвий мотив людини – прагнення до переваги над іншими та боротьби за досягнення своїх фіктивних цілей. Людина розвивається, просувається вперед, продукує напругу, втілює суб'єктивний сенс життя, що доводить прихильність А.Адлера до положення про гетеростаз, на відміну від думки класичного психоаналізу про те, що людину спонукає до дії необхідність знімати напругу і зберігати стан внутрішньої рівноваги, тобто гомеостаз.

9. Пізнаваність – непізнаваність. Уявні конструкти, фікції, навіть, якщо вони знаходяться у протиріччі з реальністю, мають величезну практичну цінність і необхідні для людського життя, тобто для конкретної людини немає абсолютної істини, правильним є те, що вона таким вважає, а тому людська природа непізнавана. [6]

Отже, на думку А.Адлера, існують три фундаментальних життєвих завдання, які можна розглядати як сенс життя: робота, кохання, соціальна взаємодія. Життя в суспільстві вимагає співпраці з іншими і, відповідно, розвинутого соціального інтересу. Якщо людина успішна і реалізована у всіх трьох сферах – це свідчить про її психічне здоров'я і про те, що вона зреалізувала свій сенс буття.

Реалізація у роботі означає, що з віком і досвідом людина може змінювати професійні прагнення, адаптуючи їх до реалій життя і це є ознакою здоров'я. У будь-якому випадку, робота, професійна самореалізація повинна бути соціально корисною та оплачуваною, особистість повинна відчувати свою причетність до розвитку суспільства.

Кохання, за А.Адлером, визначається як сексуальна взаємодія та шлюб між чоловіком та жінкою, включаючи рішення мати дітей. Необхідною умовою щасливого кохання є визнання цінності обох партнерів.

Соціальна взаємодія визначається як суспільне життя, стосунки з іншими, в тому числі з друзями. Всі соціальні зв'язки повинні спиратись на сильне відчуття соціального інтересу, яке убезпечує від егоцентричної, нарцисичної позиції [2].

Всі три завдання взаємопов'язані, навколо них індивід вибудовує свій суб'єктивний сенс життя. Ні одне завдання не може бути вирішене окремо від інших та втілене адекватно без достатньо розвинутого соціального інтересу.

На думку Е.Фрома, самовизначення, як умова здобуття сенсу життя, залежить від типу соціальних умов у яких живе індивідуум. Можливість реалізації екзистенційних потреб, яку надає певне суспільство, формує і певну структуру самовизначення або основні орієнтації характеру. Крім того, можна додати, що в теорії Е.Фрома, орієнтації характеру людини розглядаються як стабільні і такі, що з часом не змінюються.

Е.Фром виокремлював п'ять типів характеру, які превалюють у сучасному західному суспільстві. Залежно від того, як поєднуються екзистенційні потреби у самовизначенні, пошуку власного сенсу життя з соціальним контекстом життя, зазначені типи можна поділити на дві групи: непродуктивні (нездорові) та продуктивні (здорові). До категорії непродуктивних відносяться рецептивний, експлуатуючий, схильний до накопичення і риночний типи характеру. Позитивну категорію представляє продуктивний характер, який є втіленням ідеального психічного здоров'я, за Е.Фромом. Підкреслювалось, що жоден із зазначених типів не існує в чистому виді, оскільки продуктивні та непродуктивні якості поєднуються у різних людей у різній пропорції. А тому, вплив конкретного соціального типу характеру на психічне здоров'я чи хворобу залежить від поєднання позитивних та негативних рис.

Рецептивні типи переконані що позитивне джерело життя знаходиться поза межами їхньої особистості, тому вони залежні, пасивні, не здатні нічого зробити без сторонньої допомоги, сенс життя бачать не у тому, щоб любити, а скоріше бути любимими. Рецептивних індивідуумів можна охарактеризувати як пасивних, довірливих, сентиментальних. Але такі люди, якщо не брати до уваги крайнощі, можуть бути оптимістичними та ідеалістичними. Сучасна маскультура, особливо та, що поширюється зі Сходу, нав'язує такі жіночі стереотипи поведінки: залежності від сильного, а бажано і багатого чоловіка,

який візьме на себе всі проблеми і відповідальність за ніжну і крихку істоту – жінку. У цьому і полягає рецепт горезвісного жіночого щастя.

Експлуатуючі типи беруть все що їм потрібно чи про що вони мріють силою або винахідливістю. Вони також нездатні творити, тому добиваються кохання, ідей, емоцій, володіння цінностями, забираючи це у інших. Негативними рисами експлуатуючого характеру є агресивність, зверхність, самонадійність, егоцентризм, прагнення спокусити. До позитивних рис відноситься впевненість в собі, почуття власної гідності та імпульсивність. Сенс життя такого типу полягає у підкоренні собі інших, і, як уже зазначалось вище, такий тип широко представлений в українському політикумі. Хоча, заради справедливості, слід додати, що таким підходом до життя послуговуються також різного ґатунку проїдохи та бандити.

Схильний до накопичення тип прагне володіти якнайбільшою кількістю матеріальних благ, влади і кохання, він ретельно охороняє свої накопичення. Але, на відміну від попередніх типів, такі індивідууми тяжіють до минулого їх лякає непередбачуване майбутнє із можливими змінами. Вони ригідні, підозрілі та вперті, але, у той же час можуть бути передбачливими, лояльними і стриманими. Мабуть, нувориші всього світу у першому поколінні здобуття та накопичення матеріальних благ, демонструють такі риси особистості.

Ринковий тип виходить із переконання, що особистість оцінюється як товар, який можна продати або вигідно обміняти. Такі люди слідкують за зовнішністю, готові проявляти будь-які риси характеру аби бути поміченими і купленими потенційними замовниками. Для них характерні відстороненість, опортуністичність, безцільність, безтактність, нерозбірливість у засобах, спустошеність. До позитивних рис можна віднести – відкритість, допитливість і щедрість. Е.Фром вважав, що ринкова особистість сформувалась у США та Західній Європі як продукт капіталістичного суспільства. В сучасній Україні такий тип знаходиться на початковій стадії свого формування. Мабуть, найбільш характерними та широко представленими у нашому суспільстві на сьогодні є представники «канадської оптової компанії» та систем мереживного маркетингу.

Продуктивний тип характеру – це кінцева мета розвитку ідеальної людини. Така людина незалежна, чесна, спокійна, любляча, творча, її вчинки соціально-корисні. Вона може розв'язати суперечність свого буття у суспільстві, а тому звільнюється від самоомани, самовизначається і знаходить свій сенс життя. Така людина переймається глобальними питаннями життя на Землі, а продуктивне кохання і творчість дозволяють їй виробляти суспільно-корисні предмети – це зріла і цілісна структура характеру.

Е.Фром вважав, що продуктивна орієнтація – це ідеальний стан людини, якого повністю досягнути неможливо, але після соціальних реформ суспільства продуктивна орієнтація може стати домінуючою у будь-якому суспільстві і тоді задовільняться всі базові потреби людини [2].)

Отже, розглянуті вище типи самовизначення тісно корелюють із соціальною орієнтацією в суспільстві та визначенням сенсу власного життя. Процес самовизначення та пошуку власної ідентичності починається в юнацькому віці. Сенсотворення, формування загальних уявлень про сенс життя починають формуватися в основному в проблемних ситуаціях життя старшокласника. Це спонукає до спрямованої діяльності особистості, свідомого самоутвердження.

Список використаних джерел

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. М.: Издательство Института психотерапии. – 2002. – 224с.
 2. Клонингер С. Теории личности: познание человека. СПб-б.: Питер, 2003 – 720с.
 3. Маслоу А. Мотивация и личность / перевод А.М.Татлыбаевой Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.) N.Y.: Harper & Row, 1970; СПб.: Евразия, 1999. Терминологическая правка В.Данченко, К.: PSYLIB, 2004.
 4. Роджерс. К Взгляд на психотерапию. Становление человека. М.: "Прогресс", 1994.
 5. Хорни К. Невроз и личностный рост. Борьба за самореализацию. М.: Б&К, Восточно-Европейский институт психоанализа, 2000 – 318с.
 6. Хьелл Л, Зиглер Д. Теории личности. СПб-б: Питер, 2006 – 607с.
- !" Эриксон Эрик Г. «Детство и общество». Изд. 2-е, перераб. и доп. / Пер. с англ. - СПб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996.- 592 с.#

Summary

Self-determination is one of the fundamental concepts of psychology. Vital self-determination consists in transition from spontaneous impulsive decision-making to real self-determination. In their development individuals advance pass from spontaneous way of the life to that they choose themselves.

Keywords: meaning of life, self-determination, identity.

УДК 159.947.5.343

Лопата В. В.

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДИХ ОФІЦЕРІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Анотація

Стаття присвячена виявленню деяких особливостей мотиваційної сери молодих офіцерів оперативно-розшукових підрозділів (ОРП) Державної прикордонної служби України. За результатами аналізу характеру мотивації професійної діяльності, мотиваційних профілів, задоволеності службою та ціннісних орієнтацій, робиться висновок щодо зв'язку зазначених показників з успішністю-неуспішністю професійної діяльності молодих фахівців.

Ключові слова: мотивація професійної діяльності, мотиваційний профіль, задоволеність службою, життєві цінності.

Аннотация

Статья посвящена выявлению некоторых особенностей мотивационной сферы молодых офицеров оперативно-розыскных подразделений (ОРП) Государственной